

SOCIAL PSIXOLOGIYADA KISHI TOPARLAR PSIXOLOGIYASI.

Bazarbaev Alpamis

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mamleketlik universiteti Ko'rkem o'ner fakulteti

Pedagogika psixologiya kafedrası ámeliy psixologiya qaniygeligi studenti

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mamleketlik universiteti Ko'rkem o'ner fakulteti

Pedagogika psixologiya kafedrası oqıtıwshısı

Mambetiyarova Venera

Anatatsiya. Bul maqalanıń maqseti kishi toparlardıń áhmiyeti hám kemshiliklerin úyrenip shıǵıw. Kishi topardađı adamlardıń bir biri menen qarım- qatnasın anıqlaw bolıp tabıladı.

Gilt so'zler: Psixologiya, individ, shaxs, jámiyet, topar.

Psychology of groups in social psychology.

Annotation. The purpose of this article is to learn the importance and flaws of human groups. A person can determine his relationship with one of the people he meets.

Key words: Psychology, individual, person, society, group.

Психология групп в социальной психологии.

Аннотация. Цель этой статьи — узнать о важности и недостатках человеческих групп. Человек может определить свои отношения с одним из людей, которых он встречает.

Ключевые слова: Психология, индивид, человек, общество, группа.

Házirgi waqıtta bir qansha pánlerde toparlar mashqalası úyrenilmekde. Sol pánler qatarında Social psixologiyada da bul mashqalaǵa úlken itibar qaratılǵan. Social psixologiya pániniń o'zi 1908-jılı gárezsiz pán sıpatında tán alınǵanı menen ol onnan aldında bar bolǵanlıǵı biraq social psixologiya dep júritilmegenligi belgili. Social psixologiya adamlar birgelikte jasap, topar bolıp jasap kelgen waqıttan baslap qalıplese

basladı. Hár bir shaxs ózi iskerligin túrli toparlar sharayatında yamasa túrli toparlar tásirinde ámelge asıradı. Sebebi jámiyetten shette qalğan yamasa insanlar toparına ulıwma qosılmaytuǵın individtiń ózi joq. İnsan jámiyette jasar eken, ol mudamı túrli insanlar menen baylanısta, óz ara tásirde boladı, bul baylanıs processleri bolsa mudamı kisiler toparında júz beredi. Sol sebepli de toparlar mashqalası, onı úyreniw hám toparlardıń qalıplesiwine tiyisli ilimiy juwmaqlar shıǵarıw social psixologiyanıń tiykarǵı temalarınan hám máselelerinen biri bolıp tabıladı. Psixologiyalıq mániste topar - bul ulıwma belgiler ulıwma iskerlik, baylanıs hám de ulıwma maqset tiykarında birlesken kisiler awqamı bolıp tabıladı.

Kishi toparlar mashqalası Social psixologiyada eń jaqsı islengen hám kóplegen ilimiy izertlewler ótkerilgen obektlerden bolıp tabıladı. Bul dástúr Amerikada ásrimiz basında ótkerilgen kóplegen eksperimental izertlewlerden baslanǵan bolıp, olarda ilimpazlar aldına qoyılǵan tiykarǵı mashqala sol edi, individ jalǵız halda jaqsı isley alama yamasa toparda jaqsıraq nátiyje bereme, basqa adamlardıń qasında bolıwı onıń iskerligine qanday tásir ko'rsetedi. Sonı atap ótiw kerek, bunday jaǵdaylarda individlerdiń óz-ara sherikligi (interaksiya) emes, bálki olardıń bir waqıtta bir jerde birge bolǵanlıǵı faktiniń (koaksiya) tásiiri úyrenildi. Alınǵan maǵlıwmatlar sonı ko'rsetedi, basqalar menen sherikshilikte bolǵan individ iskerliginiń tezligi asadı, lekin háreketler sapası talay tómenlewi anıqlandı. Bunday maǵlıwmatlar amerikalıq N. Triplett, nemis alımı A. Mayer, orıs alımı V. M. Bexterev, taǵı bir nemis alımı V. Mede hám basqalardıń izertlewlerinde de jazıp qoyıldı. Bul psixologiyalıq hádiyse Social psixologiyada social fasilitaciya atın aldı, onıń negizi sonnan ibarat edi, individdiń iskerlik jemislerine onıń janında bolǵan basqa individlerdiń tikkeley tásiiri bolıp, bul tásir áwele, sensor kusheytiwler hám de jumıs háreketlerdiń, pikirlewlerdiń tezligi kórinetuǵın boladı. Lekin ayırım eksperimentlerde teris effekt de baqlanadı, yaǵnıy basqalar tásirinde individ reaksiyalarına tormozlanıw iskerliginiń páseyiw jaǵdayları; bul zat pánde indiviciya atın aldı. Biraq alınǵan faktlerdiń qandaylıǵınan qattıy názer, ilimpazlar ushın

kishi toparlar tiykarǵı izertlew temasına aylanıp qaldı hám olar nátiyjesinde qatar nızamlıqlar ashıldı.

Birinshiden, kishi toparlardıń ko'lemi, onı sırtqı etiwshi shaxslar sanı jóninde sonday pikirge keldi, kishi topar “diada” eki kisiden tartıp, tap mektep sharayatında 30-40 kisige shekem dep qabıl etildi. Eki adamlıq topar ol shańaraq jańasha delingende, áwele shańaraq jańa qalıplesken shańaraq kóbirek názerde tutıladı, lekin nátiyjeli óz-ara tásir názerde tutılǵanda 7-2 kisi názerde tutıladı. Bunday topar túrli social-psixologiyalıq izertlewlér ushın da, sotsial-psixologiyalıq treningler ótkeriw ushın da qolay esaplanadı.

Ekinshiden, topardıń o'lishemi qanshelli úlken bolsa, onıń bólek alınǵan shaxslar ushın qádirsizlenip barıw qáwipi kúsheyedi. Yaǵnıy, shaxstıń kópshilikten ibarat topardan ózin tartıw jáne onıń normaların buzıwǵa beyimligi artıp baradı.

Úshinshiden, topardıń ko'lemi kishilesip bargan sayın shaxslar óz-ara munasábetler quramalasıp baradı. Sebebi, adamlardıń bir-birleri aldında juwapkershilikleriniń asıwı hám jaqınnan biliwleri onıń ortasındaǵı baylanıslarǵa mudam anıqlıq bolıwın talap etedi. Munasábetlerdegi hár qanday disbalanslar ashıq haldaǵı qarama-qarsılıqlardı keltirip shıǵaradı.

To'rtinshiden, eger topar aǵzalarınıń sanı jup bolsa, olar ortasındaǵı óz-ara munasábetler jup bolǵan haldaǵınan talay jaqsı boladı. Sonnan bolsa kerek, basqarıw psixologiyasında adamlardı qandayda bir nege saylawda hám ulıwma súwretli tańlawlarda topardaǵı adamlar sanı jup etip alınadı.

Besinshiden, shaxstıń toparı taq bolsa, olarǵa beriliwi hám boysunıwı da topar aǵzalarınıń sanına baylanıslı. Topar sanı 4-5 kisi bolǵanda qayǵı-uwayım, onıń táhiri kúsheyip baradı, biraq adam artıp ketkennen keyin tásirlilik azayıp baradı. Mısalı, kóshede júz bergen baxtsiz hádiseniń guwaları sanı artıp bargan sayın, jábirlengenlerge járdem beriwge umtılıw, juwapkershilik sezimi tómenlep baradı. Bul nızamlıqlardı biliw, tábiyyi toparlardı basqarıw jumısın talay jeńillestiredi.

Juwmaqlap aytqanda kishi topar psixologiyasın biliw topar aǵzalarınıń ortasındaǵı bir-biri menen qarım-qatnası, munasebetleri, túrli nızamlıqlar hám basqarıw usılların bilip alıwımızǵa imkaniyat jaratadı. Al bul óz nábwetinde kishi toparlardı qadaǵalaw, olarǵa tásir ótkeri, hátte olardı basqarıw múmkinshiligin beredi.

REFERENECESES

1. Sotsial psixologiya: darslik: / V.M. Karimova, O.E. Hayitov, N.Sh. Umarova; Mas'ul muharrir V.M. Karimova; O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti. Chirchiq:2020.225 b.
2. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/psixologiya/itimoiy-psixologiyada-kichik-guruhlarni-o-rganishni-metologik-muammolari>
3. Jo'rayev N.S. J-96 Psixologiya tarixi [Matn]: o'quv qo'llanma/N.S. Jo'raev; - Toshkent, «Noshir nashriyoti, 2019. 232-b.ISBN 978-9943-5483-5-0
4. Ismoilova, Nurjahon. 1-58 Ijtimoiy psixologiya: o'quv qo'llanma / N. Ismoilova, D. Abdul- layeva; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus talim vazirligi. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2013.